

HALK EĞİTİMİNDE DENETİM

Araş. Gör. Ahmet DUMAN*

Türkiye'de halk eğitimi hizmetleri, sayıları 38'e varan resmi, yarı-resmi, ve gönüllü çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından sunulmaktadır (M.E.B. 1985, s.s. 25-60). Ancak bunlardan, 757 halk eğitim merkezi, 225 çıraklık eğitim merkezi ve 505 pratik kız sanat okulu ve olgunlaşma enstitüsü ile halk eğitim hizmeti sunan Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.), Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü (Ç.Y.E.G.M.) en fazla hizmet sunan kurumdur. Ç.Y.E.G.M.'nin 1989-90 öğretim yılı kurs başı dökümanlarına göre 30387 mesleki, 18145 sosyo-kültürel olmak üzere toplam 48799 kurs açılmış olup, bu kurslara katılanların sayısı 1 049 795 dir. Aynı Genel Müdürlüğün 1990 yılı kayıtlarına göre halk eğitimi il örgütleri ve halk eğitim merkezlerindeki görevli elemanların görevlerine göre sayıları şöyledir:

Halk Eğitim Başkanı	73
Halk Eğitim Merkez Müdürü	713
Halk Eğitim Merkez Müdür Yard.	868
Rehber Öğretmen	300
Kadrolu Kurs Öğretmeni	4 705
Kadrolu Usta Öğretici	1 591
Toplam	8 250

Bunlara her yıl sayıları 30 000 ile 35 000 arasında değişen kadrosuz usta öğreticiler dahil değildir.

Çıraklık Eğitim Merkezleri'nin personel durumu ise şöyledir:

Müdür	100
Müdür yard.	152
Kadrolu Öğret.	1 577
Toplam	1 829

* Halk Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi

1987 yılından başlayarak bina ve personel durumu uygun olan merkezlere, valilik onayı alındıktan sonra, Çıraklık ve Yaygın Eğitimi Destekleme Fonundan yapılacak işin durumuna göre belli bir sermaye verilmekte ve bu merkezler kaynak yaratır duruma getirilmektedir. 1990 yılı kayıtlarına göre döner sermayeli merkezlerin yani Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okullarının sayısı 165 dir.

Denetim Kavramı

Her örgüt bir amaç için vardır ve bu amacını gerçekleştirdiği sürece yaşayabilir. Bunun için örgüt varolma amacının gerçekleştirilme durumunu sürekli izlemek ve bilmek durumundadır. Buradan hareketle denetim "örgütsel eylemlerin, kabul edilen amaçlar doğrultusunda, saptanan ilke ve kurallara uygun olup olmadığının anlaşılması süreci" olarak tanımlanabilir. (Aydın 1986, s. I). Sağlamer'e göre (1977, s. 30) denetimin 7 işlevi vardır:

- 1- Eşgüdüm sağlama
- 2- Problem çözme
- 3- Amaç geliştirme
- 4- Güdüleme
- 5- Personeli geliştirme
- 6- Kontrol etme
- 7- Değerlendirme.

Denetçi "öğrenme ve öğretme işlemlerinin geliştirilmesine yönelik olarak, eğitim etkinlikleri içindeki tüm personele yardım eden kişidir (Karagözoğlu, 1982, s. 67). Denetçinin görevleri denetim kavramına yüklenen anlamla yakından ilişkili olmakla birlikte, Bursalıoğlu'na göre (1987), s. 188) denetçinin görevleri üç grupta toplanabilir. Bunlar:

- Rehberlik
- Eşgüdümçülük
- Kaynaklıktır. Bunlara

"sorguculuk" görevide eklenebilir.

Türk eğitim sisteminde "ilköğretim müfettişi ve bakanlık müfettişi" olmak üzere iki tür denetçi vardır. İlköğretim denetçileri ildeki tüm ilköğretim kurumları ve ilköğretim seviyesindeki kurs ve dersanelerden sorumludurlar ve il emrindedirler.

Türkiye, M.E.B.'nin 1982 yılındaki 173 sayılı genelgesine göre Ankara, İstanbul, İzmir, Erzurum, Diyarbakır ve Adana olmak üzere 6 denetim bölgesine ayrılmıştı. Ancak bölge sayısı daha sonra Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere üçe indirildi ve tüm görevlendirmeler doğrudan merkezden yapılmaya başlandı.

Örgün Eğitim ve Yaygın Eğitimin Farklı Yönleri

Yetişkin eğitimi ya da halk eğitimi amaçları, yöntemleri, öğretme ve öğrenme ortamları, ve öğretim sürecine katılanların özellikleri bakımından örgün eğitimden farklıdır. Bu farklılık yetişkin eğitimiyle örgün eğitimin bazı yönlerden farklı olmasını gerektirir. Bu yönlerden biriside denetimdir Tekin'e göre (1990, s. 24) programlarda bir standartlaşmanın olmaması ve bireyin ya da grubun kendi öğrenme hızını kendisinin ayarlaması gerekliliği gibi nedenlerden dolayı halk eğitim örgütleri örgün eğitime benzer süreçlerle denetlenemez. Bunun için halk eğitim örgütlerinin denetimi örgün eğitimin denetiminden farklı olmak durumundadır.

Ne varki Türkiye'de yetişkin eğitimi gelişmekte olan yeni bir alan olduğu için mesleklaşme henüz sağlanamamıştır. Bülbül'e göre (1988, s. 295) 1979 tarihli Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 37. maddesinde "fakülte ve yüksek okul mezunlarından halk eğitimi bölümünü bitirmiş olanlara, halk eğitimi konusunda araştırması veya yapıtı olanlara, atama yapmak için değerlendirme yapılırken ek puanlar verilir" denmesine karşın uygulamada bu tür elemanların bulunmaması nedeniyle bu görevlere ilk ve orta öğretim kurumlarından gelen öğretmenler atanmaktadır. Okçabol'a göre (1988), s. 13) ise sınırlı sayıda da olsa halk eğitimi adı altında uzmanlık eğitimi veren üniversiteler bulunmakta ve buralarda uzmanlık eğitimi görenler M.E.B. ve özel öğretim kurumları tarafından istihdam edilmemektedir.

Ülkemizde halk eğitimi alanında öğretim yapan iki üniversite vardır. Birincisi, sadece yüksek lisans düzeyinde öğretim yapan Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Halk Eğitimi Anabilim Dalı'dır. diğeri ise Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü içinde 1989 yılına kadar bir anabilim dalı olan ancak 1989 yılında bölüm haline getirilen Halk Eğitimi Bölümü'dür. 1990-91 öğretim yılında Halk Eğitimi Bölümü lisans ve yüksek lisans düzeyinde öğretime başlamıştır.

Halk Eğitim Merkezlerinin Denetimi

Halk eğitim merkezlerinin denetimi 1990 yılına kadar 1963 tarihli Halk Eğitim Merkezleri Yönetmeliği, 1979 tarihli Yaygın Eğitim Kurum-

ları Yönetmeliği ve M.E.B.'nin 28.09.1970 gün ve 428.2 / 2951 sayılı genelgesine göre bakanlık denetçilerince yine M.E.B.'nin 31.05.1976 gün ve 16155 sayılı genelgesine göre en az 3 yılda bir yapılmaktaydı. Ancak yapılan değişikliklere uyum sağlamak amacıyla 1990 yılında "İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine Bağlı Kurumların Teftişinde Gözönünde Bulundurulacak Esaslar" adında bir muhtıra aşağıda adı geçen yasa, yönetmelik ve genelgelere dayalı olarak yeniden hazırlandı.

- 24.06.1973 tarih ve 15574 sayılı Resmi Gazetede (R.G.) yayımlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu.
- 7.08.1979 tarih ve 16720 sayılı R.G.'de yayımlanan Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği.
- 19.06.1986 tarih ve 18139 sayılı R.G.'de yayımlanan 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu.
- 14.06.1938 tarihli R.G.'de yayımlanan 3423 sayılı Döner Sermaye Kanunu.
- 1986 yılı Döner Sermaye İşletmeleri Çalışma Yönergesi.
- 27.03.1986 / 1629 sayılı Bakanlık Onayı.
- 29.07.1987 / 5987 sayılı Halk Eğitim Merkezlerinin Döner Sermaye Çalışmaları adlı genelge.
- 25.08.1989 / 6483 ve 1989 / 41 sayılı halk eğitim etkinliklerine ilişkin genelgeler.
- Döner Sermaye Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değişikliğine Dair 03.12.1979 / 38601 sayılı genelge ve eki.

Bu muhtıraya göre Halk Eğitim Merkezleri ve Akşam Sanat Okullarının genel denetimi şu başlıklar altında yapılır:

- 1- Maddi durum
- 2- Büro işleri
  - a) Yazı işleri
  - b) Kursiyer, öğretmen, memur ve hizmetlilerle ilgili işler
  - c) Hesap ve ayniyat işleri
  - d) Döner sermaye işleri
- 3- Eğitim-öğretim çalışmaları
- 4- İhtiyaçlar
- 5- Yöneticilerin değerlendirilmesi
- 6- Genel değerlendirme.

Yıllık denetim planında o yıl denetlenecek olan iller ve bu illerdeki kurumlar genel olarak belirtilir. Daha sonra bu denetimler turneler halinde gerçekleştirilir. Bir turnede görev alacak denetçiler ve grup başkanı denetlenecek ilin büyüklüğüne, denetlenecek kurum sayısına göre merkez (teftiş kurulu başkanlığı) tarafından belirlenir. Daha sonra grup başkanı görev dağılımı yapar ve gerekirse alt gruplar da oluşturulabilir.

Öte yandan, 07.09.1987 tarihli R.G.'de yayımlanan 2242 sayılı Sicil Amirliği Yönetmeliğine göre halk eğitim merkez müdürlerinin birinci dereceden sicil amiri ilçe milli eğitim müdürüdür. Buna dayalı olarak kaymakam onayı ile veya kendi isteği ile ilçe milli eğitim müdürü halk eğitim merkezinde denetimde bulunabilir. İl düzeyinde ise vali ilköğretim denetçilerine halk eğitim merkezlerini denetletebilir. Ancak bu denetimler yıllık denetim planı içinde yer almazlar. Yıllık denetim planı içinde yer alan denetimler bakanlık denetçilerince yapılır.

Güneş tarafından (1985) yapılan "Halk Eğitim Merkezlerinde Yapılan Denetimin Etkinliği" konulu çalışmanın bulgularından da kısaca söz etmek gerekirse: M.E.B.'nin 31.05.1976 gün ve 16155 sayılı genelgesine karşın üç yılda bir denetlenemeyen halk eğitim merkezlerinin görülmekte olduğunu kabul eden bakanlık denetçilerinin oranı % 40.7 dir. Diğer yandan denetçilerin % 69.7'si çevre kursların ya 'hiç' yada 'az' denetlendiğini belirtmişlerdir. M.E.B. Ç.Y.E.G.M.'nin 1988-89 öğretim yılı kurs sonu dökümanlarına göre açılan 24881 meslek kursunun 10343'ü yani % 41.5'i kent merkezi dışındadır ve "denetim dışıdır". Öğretmenlerin denetiminin 'hiç' yada 'az' yapıldığını belirten denetçilerin oranı ise % 76.4'tür. Güneş (1985) halk eğitim merkezlerinin denetiminde maddi durum, büro işleri, ve araç-gereç gibi gereksinimlere büyük bir ağırlık verilmekle birlikte kurumun verimliliğini ve yeterliliğini arttırmaya yönelik eğitim süreçleri, eğitim-öğretim çalışmalarının nitelikleri, içerikleri, kullanılan yöntem, eğitim ortamları, eğitici ve yönetici personelin yeterliği, kursiyerlerin başarı durumları, kurslarda kullanılan programlar, programların geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi, alan çalışmaları v.b. konulara yeterince yer verilmediğini, bunun en iyi kanıtının kurum denetim raporları olduğunu, bu raporlar incelendiğinde diğer bölümlere ortalama ikişer sayfa yer ayrılırken, eğitim-öğretim bölümü için yarım sayfanın ayrıldığını belirtmektedir. Denetçilerin % 69.7'si denetimin halk eğitimi alanında yetişmiş denetçilerce yapılmasını gerekli bulurken, % 58.3'ü de halk eğitimi alanındaki yani halk eğitim merkezlerindeki görevli yönetici ve eğitici personele gerekli rehberliğin yapılabilmesi için denetçilerin halk eğitimi alanında yetiş-

miş olmasını gerekli bulmaktadır. Denetim sonucunda tüm öğretmen ve yöneticilerle birlikte toplantı yapan denetçilerin oranı ise % 38,2'dir.

Andragoji ve Andragojk Denetim

Yetişkinlerin öğrenmesi konusunda yeni bir teknoloji olarak kabul edilen andragoji (Andragogy) veya yetişkin öğretimi bilim ve sanatı, "yetişkin öğretimi hakkında doğrulanmış varsayımlar üzerine kurulu bir teoridir". (Ellis ve Bernhardt 1989, s. 362). Knowles'a göre (1989), s.s. 529-546) bu varsayımlar şunlardır:

1- Kişi olgunlaştıkça benlik kavramı, bağımlı bir kişilik olmaktan, kendini yöneten bir insan olmaya doğru yol alır.

2- Zamanla çoğalan bir yaşantı birikimi kazanır ve bu, öğrenme için artan bir kaynak olur.

3- Öğrenmeye hazır oluşu giderek toplumsal rolleriyle ilgili gelişme ödevlerine yönelir.

4- Zaman kavramı, bilgiyi uygulamanın sonraya ertelenmesinden, uygulamada ivedilik yönünde değişir ve buna bağlı olarak öğrenmeye yönelimi konu merkezli olmaktan çok sorun merkezli olma yönünde değişir.

Bu varsayımların uygulamaya yönelik olarak aşağıdaki konular üzerinde etkileri de vardır. Bu konular şunlardır: (1) Öğrenme atmosferi, (2) Gereksinimlerin tanılanması, (3) Planlama süreci, (4) Öğrenme yaşantılarını yürütme, (5) Öğrenmenin değerlendirilmesi (6) Deneysel tekniklere önem verme, (7) Pratik kullanıma önem verme, (8) Çözüm ve yaşantılardan öğrenmeyi öğrenme, (9) Öğrenmelerin tamamlanması, (10) Yetişkin öğrenenlerin gruplandırılması, (11) Yetişkin eğitimcileri için yöneltme, (12) Programın düzenlenmesi, ve (13) Öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi, (Knowles. 1989 s.s. 529-546).

Eğitim denetiminde her geçen gün yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birisi de andragojik denetimdir (Andragogical Supervision). Bu yaklaşıma göre: Denetçiler yetişkin öğrenimi süreci içinde bir lider veya kolaylaştırıcı (facilitator) olarak düşünülebilir. Denetçi değerlendirmesini yaparken, öğretmenin kendisi hakkındaki algı ve beklentisiyle işe başlayıp, olan ve olması gereken öğretim yeterlikleri arasındaki farkı birlikte belirlemeliler ve bu yeterliklerin geliştirilmesi için birlikte bir plan yapmalıdırlar. Bunun için de güven verici, ılıklı bir ortam gereklidir. Yetişkin eğitiminde denetçinin bir diğer rolü de yetiş-

kinin içinde öğrenebileceği zengin bir ortam yaratmaktır. Denetçi yetişkinin öz-yönetimli öğrenme becerileri (skills of self-directed learning) kazanmasına yardımcı olmalıdır. Bunun için de yine yukarıda sözü edilen güven verici, tehdit edici olmayan ılıklı bir ortama gereksinim vardır. Yetişkin öğrenenler gelişme ve zenginleşmeyi (kültürel, bilişsel v.b.) cesaretlendiren, itaati ve bağımlılığı cesaretlendirmeyen bir denetime gereksinim duyarlar. (Ellis ve Bernhardt 1989, s.s. 362-363).

Andragojik denetim yetişkin öğrenmesi teorisinin kavramlarını bir eğitim denetimi modeli içinde bütünleştirir. Bir Andragojik denetmen hem mesleki deneyimi hem de öğretmenin başarısını tanımalı, saygı duymalı ve öğretmenin kendi kendini yönetme ve özerklik gereksinimini kabul etmelidir. Andragojik denetim korkutucu değil destekleyici olmalı, gelişmeyi ve başarıyı cesaretlendirmeli, ve öğretmeni edimi (performance) üzerinde açık, doğru ve yapıcı dönütler sağlamalıdır. Eğer andragojik denetim modeli özellikle bir yıllık deneyime sahip öğretmenler üzerinde uygulanırsa, öğretmen-denetçi ilişkisinin niteliğinde, öğretimin niteliğinde, öğretmenin güdülenmesi ve iş doyumunda önemli değişimler olabilir (Ellis ve Bernhardt 1989, s.s. 362-363).

SONUÇ

Bakanlık denetçileri halk eğitimi alanında yeterli yetişmişlik düzeyine sahip olmadıklarından halk eğitimindeki yönetici ve eğitici personelle denetim yoluyla gerekli rehberlik ve kaynaklık yapılamamakta, ve çevre kurslar ve öğretmenler yeterince denetlenememektedir.

Halk eğitiminin denetiminde temel olan yönetmelik, genelge, muhtıra v.b. kaynaklar yeterli açıklıkta ve yenilikte değildir.

Öyleyse halk eğitiminde yapılan denetim büyük ölçüde yönetsel bir denetimdir.

ÖNERİLER

1- Halk eğitiminin denetimini yapacak denetçiler yetiştirilmelidir. Bu yetiştirme şu şekilde yapılabilir:

- a) Bakanlık denetçileri arasından halk eğitimi alanında hizmet vermiş ve istekli olanlar geliştirilecek belli ölçütlere göre seçilmelidir.
- b) Seçilen denetçilerin hizmet-içi eğitim gereksinimleri alanın uzmanları tarafından saptanmalıdır.

- c) Denetçiler saptanan gereksinimlere dayalı olarak hazırlanacak bir hizmet-içi eğitim programından geçirildikten sonra sadece halk eğitim kurumlarının denetiminden sorumlu olmalı ve bu durum kararnamelerinde belirtilmelidir.
- d) Yetiştirilen bu denetçiler dışında başka denetçilere halk eğitimi kurumlarını denetleme görevi verilmemeye özen gösterilmelidir.
- e) Gereksinimlere göre hizmet-içi eğitim etkinlikleri yinelenerek gerekli nitelik ve nicelik korunmalıdır.

2- Halk eğitiminin denetiminde temel olan yönetmelik, genelge, muhtıra v.b. kaynaklar değişen gereksinimlere yanıt verebilecek şekilde uyarlanmalı ve yeterli açıklık sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aydın, Mustafa, "Çağdaş Eğitim Denetimi", İM Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 1986.
- Bursalıoğlu, Ziya, "Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak., Yay. no: 154, 7. Baskı, Ankara 1987.
- Bülbül, A., Sudi, "Halk Eğitimcilerin Yetiştirilmesinde Üniversitelerin Yeri ve Rolü", (Tebliğ), H. tepe Üniversitesi Eğitim Fak. Dergisi, Özel Sayı, yıl: 1987, sayı: 1-2, s. s. 282-300.
- Ellis, H., Nancy ve Bernhardt, Regis, G., "Andragogical Supervision: A Supervisory Style for Adult Professionals", *Clearing House*, April 1989: 62, s. s. 362-63.
- Güneş, Yılmaz, "Halk Eğitim Merkezlerinde Yapılan Denetimin Etkinliği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ank. 1985.
- Karagözoğlu, Galip, "The Roles of Ministry Supervisors in Turkish Educational System", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Michigan State Üniversitesi, 1972.
- Knowles, Malcolm, "Andragoji: Yetişkinlerde Öğrenme Konusunda Yeni Bir Teknoloji", *Education for Adults* (Ed. Malcolm, Tight), Cromm Helm London ve Cancerra: 1983'den bir bölüm, Çev: Serap Ayhan, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, yıl: 1989 cilt: 22 sayı: 2 s.s. 529-46.
- M.E.B., "Country Report: Adult Education in Turkey", 19-29 Mart 1985 tarihleri arasında Paris'te Yapılan UNESCO Bakanlar Kurulu Toplantısı için M.E.B. Çıkarlık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ve D.P.T. Müsteşarlığı Tarafından Hazırlanan Rapor.
- Okçabol, Rifat, "Yaygın Eğitimde Sorunlar", *Öğretmen Dünyası Dergisi*, sayı: 106 Ekim 1988, s.s. 13-15.
- Sağlamer, Emin, "İlköğretimde Teftiş", Zeroks Baskı, Ankara 1977.
- Tekin, Meral, "Halk Eğitimi Merkezleri Etkinliklerinin Yönetimi", Yayımlanmamış Araştırma Raporu, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak., Ankara 1990.